

Monumentnummer: 0606

Status: Gemeentelijk monument

Inschrijving register: 30 augustus 2022

Kadaster deel/nr: 4515

<i>Woonplaats</i>		<i>Gemeente</i>		<i>Provincie</i>
Hippolytushoef		Hollands Kroon		Noord-Holland
<i>Straat</i>	<i>Nr.</i>	<i>Toev.</i>	<i>Postcode</i>	<i>Woonplaats</i>
Kerkplein	26		1777 CD	Hippolytushoef
<i>Kadastrale gemeente</i>		<i>Sectie</i>	<i>Grondperceel</i>	
WRG01		C	4515	

Omschrijving gemeentelijk monument

Inleiding

Voormalige pastorie gebouwd in 1898 bestaande uit twee bouwlagen met schilddak. De pastorie behoorde bij de Vermaning aan de Vermaningssteeg in Hippolytushoef, deze steeg ligt aan de rechterzijde van de voormalige pastorie.

De Vermaning werd gebouwd en geopend in 1861. Op Wieringen was het grootste deel van de bevolking lid van de Hervormde Kerk. De doopsgezinde gemeente vormde met twintig procent van de bevolking de tweede groep. Er wordt verondersteld dat op Wieringen in de 16e eeuw al een doopsgezinde gemeente aanwezig was. In 1737 en 1738 wordt in de historische bronnen melding gedaan van doopsgezinde kerken. De eerste Vermaning van Hippolytushoef stond aan de Elft. Het gebouw wordt in 1776 hersteld en was in 1860 alweer aan herstel toe. De plannen voor herstel werden gewijzigd door het overlijden van Lijsbeth Veerdig, zuster van de gemeente, ongehuwd en wonende in haar ouderlijk huis met winkel. Dit pand bestaat nog steeds en wordt bewoond door de familie Van Medevoort, Kerkplein 12, onlangs aangewezen als gemeentelijk monument. Lijsbeth schonk na haar overlijden 3.000,- gulden aan de doopsgezinde gemeente voor het bouwen van een nieuwe kerk met daarbij een stuk grond waarop de kerk moest komen te staan. Pieter Brugman uit Nieuwe Niedorp mocht de kerk bouwen aan de Vermaningsteeg in Hippolytushoef.

De pastorie van deze kerk stond aan het Kerkplein 26, maar was in 1884 in zeer slechte staat door vochtproblemen. Over de nieuw te bouwen pastorie is vervolgens maar liefst veertien jaar lang gesproken. In 1898 was de besluitvorming rond en werd in opdracht van de doopsgezinde gemeente in 1898 de nieuwe pastorie gebouwd aan het Kerkplein 26 in Hippolytushoef.

Het pand is gelegen aan het Kerkplein in Hippolytushoef in het centrum van het voormalige eiland Wieringen. Wieringen is ontstaan door de opstuwing van keileem tijdens de voorlaatste ijstijd. Dit keileem is daarna afgedekt met zandgronden. Dit zorgde ervoor dat het veen, dat aan het begin van de jaartelling het voormalige eiland omringde, op het hooggelegen deel van Wieringen geen kans had. De kern van het eiland bestaat uit een zuidwest-noordoost georiënteerde keileem rug met ten zuiden daarvan de kogen en het laagland. De kogen werden tegen de zee beschermd door wierdijken. Rond de tiende eeuw ontstonden op de hooggelegen gronden nederzettingen. Hippolytushoef is één van deze nederzettingen. Tevens werden op de hoger gelegen delen van het eiland al vroeg wegen aangelegd. Deze hadden over het algemeen een kronkelend karakter, omdat ze de hoogtes van het land volgden. Deze doorgaande wegen, de Gemeenelandsweg, de Koningstraat, Kerkplein, de Beltstraat, de Hoofdstraat en Elft zijn kenmerkend voor de landschapsontwikkeling van Wieringen en behoren tot de historische wegenstructuur van Hippolytushoef.

De belangrijkste bestaansbronnen tot de 20ste eeuw waren de veeteelt en de visserij. In 1927 kwam de aanleg van de Amsteldiepdijk gereed. De Amsteldiepdijk ligt tussen Van Ewijcksluis en Wieringen en sluit een deel van het Amsteldiep en het Ulkediep af. Met de aanleg van de Amsteldiepdijk kreeg Wieringen een directe verbinding met het vaste land van Noord-Holland en was hiermee niet langer een eiland.

De pastorie in aanbouw. Datum 1898. Een gedeelte van de voorgevel van de 'oude' pastorie staat nog overeind.

Historische foto van de pastorie. Datum 1932.

Historische foto van de pastorie aan het Kerkplein. Datum onbekend.

Historische foto van het Kerkplein met daaraan de pastorie. Datum onbekend.

Historische foto van de pastorie, op de voorgrond is de waterpomp nog te zien. Datum 1965

Bouwgeschiedenis

Op basis van gegevens uit de Kerkeradsnotulen van de Doopsgezinde gemeente Wieringen en opgetekend in het boek van J.T. Bremer over de Doopsgezinde gemeente op Wieringen in de 18e en 19e eeuw is op te maken waarom het zo lang geduurd heeft voordat het kerkbestuur het besluit nam om een nieuwe pastorie te bouwen. Er zijn meerdere pogingen gedaan om tot de bouw van een pastorie te komen, deze zijn om verschillende redenen steeds mislukt. Pas op 14 maart 1899 komt de bouw van een nieuwe pastorie weer ter sprake. De oude pastorie was zeer slecht. Prof. Cramer had aangegeven enige ondersteuning te willen bieden mits de Kerkeraad een ervaren en betrouwbare architect uit Den Helder of Alkmaar een plan liet maken. De Kerkeraad besloot daarop om de architect Dekker uit Anna Paulowna te vragen. Dhr. Dekker maakt een plan op van een eenvoudig vierkant huis met twee verdiepingen. In april 1898 vindt een openbare aanbesteding plaats van de nieuwe te bouwen pastorie. Er zijn vijf inschrijvers. De laagste is Nanning J. Poel, een aannemer uit Hippolytushoef die de oude pastorie verwijdert en de nieuwe bouwt voor een som van 4790 gulden. Aan hem wordt direct het werk gegund onder voorwaarde dat hij geen drie zoals op het bestek maar vijf ramen op de verdieping zal maken voor de soms van 4800,-. In mei 1898 wordt een begin gemaakt met het afbreken van de oude pastorie. Op 25 september 1898 vergadert de Kerkeraad voor het eerst in de nieuwe pastorie.

Tot ongeveer 1979 is de pastorie bewoond geweest door de predikant en zijn gezin. Vanaf 1979 is de pastorie in eigendom gekomen van de familie D. Boersen, de plaatselijke aannemer. Familie Boersen was de eerste seculiere bewoner en heeft het pand grootschalig verbouwd, hij heeft onder meer de kap vervangen, de indeling iets gewijzigd en schrootjes aangebracht. Tevens zijn de bovenlichten van de raamkozijnen vervangen door uitzetramen.

Beschrijving situatie en omgeving van het monument

Het pand is gelegen aan het Kerkplein op het voormalige eiland Wieringen in het noorden van de gemeente Hollands Kroon en is gesitueerd tussen de Vermaningssteeg (in het noorden), de Vermaningssteeg (in het oosten), het Kerkplein (in het zuiden) en de Pastoriesteeg (in het westen). Het Kerkplein vormt het centrale punt van het dorp met de Hippolytuskerk met kerkhof in het midden. De kerk ligt op een door mensen opgeworpen terp en stond hier al in de tiende eeuw. Hoogstwaarschijnlijk heeft deze op dezelfde plaats gestaan als de huidige kerk. De Hippolytuskerk is aangewezen als rijksmonument. Rondom het Kerkplein staan nog vier rijksmonumenten, waarvan drie werk-woonhuizen. Het oude dorp is ontstaan rondom de Hippolytuskerk, daar kwamen verschillende toegangswegen vanuit het buitengebied samen zoals de Nieuwstraat, Hoofdstraat, Koningstraat, Beltstraat en Elft. Vanaf de jaren zestig is het dorp uitgebreid met uitbreidingswijken rondom het Kerkplein en zijn de toegangswegen die tot dan toe solitair in het landschap lagen, opgenomen in de dorpsbebouwing. Daarmee is er geen sprake meer van zichtlijnen naar het achtergelegen open landschap.

Rechts van het pand loopt de Vermaningssteeg. De geografische verspreiding van de Vermaningsstraat in Nederland komt overeen met het gebied waar het grootste deel van de circa 19.000 doopsgezinden woonden. De Vermaningssteeg heeft zijn naam te danken aan de doopsgezinde kerk die is gelegen achter de pastorie aan de Vermaningssteeg. Het woord vermaning werd oorspronkelijk gebruikt voor een preek. Later droegen de doopsgezinden de naam vermaning over op het gebouw waar de preek werd afgestoken.

Het pand staat achterop een afgeschuinde kavel en ligt ver terug vanaf de straat. Dit komt omdat de nieuwe pastorie achter de 'oude' pastorie is gebouwd, de 'oude' pastorie is pas gesloopt toen de bouw van de nieuwe pastorie voltooid. Tevens was de Kerkeraad van de mening dat het gebouw niet te sierlijk noch te prominent aanwezig mocht zijn op het eiland. Door de teruggelegen ligging heeft het pand een diepe voortuin aan de voorzijde (zuid). Links (west) van het pand ligt een smalle, verharde steeg en grenst het pand deels aan het buurpand. Aan de achterzijde (noord) ligt een ondiepe verharde achtertuin met daarin een bijgebouw. Tevens ligt aan de achterzijde een voormalig schoolgebouw, nu in gebruik als woonhuis, behorende bij het ensemble van kerkgebouw en pastorie. Aan de rechterzijde (oost) ligt een zijtuin met pad naar achteren toe. De voor- en zijtuin zijn omheind middels een smeedijzeren hekwerk. De achtertuin wordt afgeschermd door een houten schutting.

Het pand in zijn omgeving.

Beschrijving van het exterieur

Het pand is gebouwd op een rechthoekig bouwvlak en bestaat uit twee bouwlagen met een schilddak met de nok haaks op de straat. Het dak is bedekt met een zwarte Opnieuw Verbeterde Hollandse dakpan. De gevels zijn boven een beton gestucte plint opgetrokken in paarsrood metselwerk in kruisverband met een lichte snijvoeg in de voorgevel. De overige gevels zijn voorzien van een platvolle voeg. Met uitzondering van de linker zijgevel zijn alle gevels verbijzonderd door horizontale spekbanden van betonstuc ter hoogte van de onderdorpel, het tussenkalf en de bovendorpel van de kozijnen zowel op de begane grond als op de verdieping. De raam- en deurkozijnen zijn uitgevoerd in hout.

Voorgevel (zuid)

De voorgevel is symmetrisch ingedeeld en wordt horizontaal geleed door de horizontale spekbanden. Centraal in de gevel bevindt zich de hoofdingang bestaande uit een paneeldeur met vier panelen waarvan de bovenste twee panelen zijn ingevuld met glas en een sierrooster. De voordeur is vermoedelijk nog origineel. Boven de voordeur zit een bovenlicht met levensboom. Aan de onderzijde van de voordeur is een hardstenen dorpel en hardstenen neuten. Ter weerszijden van de voordeur bevinden zich twee paar vernieuwde T-vensters. Op de verdieping bevinden zich vijf vernieuwde T-vensters. De onderdorpels van de raamkozijnen zijn van hout. De kozijnen zijn allemaal uitgevoerd onder gemetselde segmentbogen voorzien van met beton gepleisterde sluit- en aanzetstenen. De segmentbogen steken iets uit de gevel. De verdiept liggende spaarvelden boven de kozijnen zijn afgewerkt met metselwerk. De gevel wordt afgesloten door een geprofileerde kroonlijst met daarop aangebracht het jaartal: '1898'. In het dakvlak zit een dakraam.

De voorgevel met enkele detailfoto's.

Linkerzijgevel (west)

In de linkerzijgevel bevindt zich ter plaatse van de keuken een vernieuwd T-venster onder een gemetselde segmentboog. Het verdiept liggende spaarveld is uitgevoerd in metselwerk. Aan de onderzijde van het venster zitten lekdorpelstenen. Uit een bouwspoor onder het venster blijkt dat het venster vermoedelijk hoger is geweest. De gevel wordt afgesloten door een houten huizingdeel met rozetvormige muurankers met daarboven een zinken bakgoot.

De linkerzijgevel en een detailfoto van het bouwspoor onder het keukenraam.

Achtergevel (noord)

De achtergevel wordt horizontaal geleed door de horizontale spekbanden. Aan de achtergevel bevinden zich twee aanbouwen. Een aanbouw met een zadeldak, vermoedelijk uit de bouwperiode maar vernieuwd op later datum met in de oksel van deze aanbouw en het hoofdvolume een niet originele plat afgedekte aanbouw. De plat afgedekte aanbouw is opgetrokken in een afwijkende baksteen in halfsteens metselwerkverband en platvol gevoegd en heeft in aan de achterzijde een paneel deur. De plat afgedekte aanbouw is voor een raamkozijn aangebracht waarvan het bouwspoor nog aanwezig is in het interieur. Boven het dak steekt nog net het bovenlicht van het voormalige achterdeurkozijn uit en de segmentboog voorzien van met beton gepleisterde sluit- en aanzetstenen uit. Links naast de plat afgedekte aanbouw zit een blindnis met een betonnen onderdorpel. Onder deze blindnis bevindt zich op maaiveld niveau een kleine gevelopening. Deze gevelopening is dicht gezet met een houten paneel. Boven de gevelopening zit een hanenkam. Rechts naast de plat afgedekte aanbouw staat de aanbouw met zadeldak. Deze aanbouw is aan de linkerkant bekleed met zwarte rabatdelen en aan de rechterkant opgetrokken in halfsteens metselwerk in een afwijkende baksteen. In de voorgevel bevinden zich twee openslaande deuren. De topgevel is ingevuld met verticaal geplaatste houten delen en wordt afgesloten door een windveer/waterbord met een makelaar uit decoratief houtsnijwerk. Het dak is bedekt met een zwarte Opnieuw Verbeterde Hollandse dakpan. Op de verdieping bevinden zich drie vernieuwde T-vensters. De gevel wordt afgesloten door een houten huizingdeel met daarboven een zinken bakgoot.

De achtergevel

Rechterzijgevel (oost)

De rechterzijgevel wordt horizontaal geled door de horizontale spekbanden. Op de begane grond zit een blindnis met rechts daarvan een vernieuwd T-venster. Beide zijn uitgevoerd onder gemetselde segmentbogen voorzien van met beton gepleisterde sluit- en aanzetstenen. De segmentbogen steken iets uit de gevel. De verdiept liggende spaarvelden zijn ingevuld met metselwerk. Op de verdieping bevinden zich twee blindnissen. De bovenste spekband is doorgetrokken over de hele breedte van de gevel en doorsnijdt hiermee de blindnis. Het venster en de blindnissen hebben een betonnen onderdorpel. De gevel wordt afgesloten door een houten huizingdeel met zes rozetvormige muurankers met daarboven een zinken bakgoot. Op het dak staat een gemetselde schoorsteen.

De rechterzijgevel.

Beschrijving van het interieur

De plattegrond van deze woning wordt ook wel een middengangwoning genoemd, met een centrale hal met aan weerszijden de leefvertrekken. Het interieur bezit grotendeels nog deze oorspronkelijke plattegrond, zowel op de begane grond als op de verdieping. Achter de hoofdingang bevindt zich de hal. De vloer van de hal is vernieuwd en tegen de wanden is een lambrisering van schrootjes aangebracht. De houten paneeldeuren in de hal zijn origineel en tevens is het stucplafond behouden gebleven. Rechts van de hal bevinden zich de voormalige voorkamer en achterkamer die inmiddels zijn samengevoegd tot één grote ruimte. De houten paneeldeuren en het gestucte plafond met ornamenten is origineel. Links van de hal bevindt zich van voor naar achteren de slaapkamer (vermoedelijk voormalig kantoorgedeelte), de toiletruimte, het trappenhuis en de keuken. Op de eerste verdieping bestaat de indeling ook uit een centrale hal met aan weerszijden in totaal drie slaapvertrekken en een badkamer. Alle paneeldeuren met omlijstingen zijn origineel op de verdieping. De zolderverdieping is in gebruik als berging en daar is de houten kapconstructie in zijn geheel zichtbaar. Aan de binnenzijde van de raamkozijnen zijn de greepjes voor de schuifvensters nog zichtbaar, de raamkozijnen zijn inmiddels vastgezet.

Impressie van het interieur.

Waardering

1. Cultuurhistorische waarden

De voormalige pastorie is van cultuurhistorische waarde als element uit de kerkelijke geschiedenis van Noord-Holland en als element uit de geschiedenis van de Doopsgezinde Vermaning in Hippolytushoef. Daarnaast is de pastorie van cultuurhistorische waarde als representatief voorbeeld van een sociaalmaatschappelijke ontwikkeling. Het geeft uitdrukking aan de geschiedenis van de stichting van kerken in dorpen met bijbehorende pastoriegebouwen. Daarnaast geeft het uitdrukking aan een periode waarin de predikant bij de kerk woonde. Dat het pand behoort tot de prominente gebouwen uit het dorp, blijkt uit de centrale ligging aan het Kerkplein en de statige architectuur. Verder maakt het pand onderdeel uit van een parochiecomplex bestaande uit de kerk (Vermaningssteeg 7), de voormalige school (Vermaningssteeg 3-5) en de voormalige pastorie en krijgt in samenhang daarmee meerwaarde doordat het exemplarisch is voor een periode van emancipatie van de katholieke geloofsgemeenschap in de negentiende eeuw.

2. Stedenbouwkundige waarden

De voormalige pastorie heeft situationele waarden vanwege zijn ligging aan het Kerkplein en aan de Vermaningssteeg. De naam van de steeg verwijst naar de geschiedenis van de Vermaning en de Vermaningkerk die aan deze steeg ligt. Het Kerkplein geldt als het centrale punt van het dorp en behoort tot de historische wegenstructuur van Hippolytushoef. De bebouwing rondom de van oorsprong Romaanse kerk en het Kerkplein staat aan de oorsprong van het dorp. Samen met de omliggende bebouwing aan het Kerkplein vormt de voormalige pastorie een ensemble van historische bebouwing. De pastorie mocht niet een te prominente plek innemen aan het Kerkplein en daarom ligt het pand ver terug uit de rooilijn. Er is sprake van ensemblewaarde op basis van historische waarde tussen de kerk, de pastorie en de school.

3. Architectuurhistorische waarden

De voormalige pastorie is van architectuurhistorisch belang als gaaf bewaard voorbeeld van een in neoclassicistische bouwtrant gebouwde woning uit de tweede helft van de negentiende eeuw en de hoge mate van gaafheid in hoofdvorm, materiaalgebruik en detaillering. De kenmerkende architectuur is onder meer te herkennen aan de tweelaagse bouwmassa, de symmetrische indeling van de gevel, de venstertypen, de spaarvelden en de gestucte spekbanden. Het is een voornamelijk ontworpen gebouw met aandacht voor detaillering, een manier van bouwen die kenmerkend is voor de late negentiende eeuw. Interieurelementen met een monumentale waarde zijn onder andere de gaaf behouden gebleven indeling, de oorspronkelijke geprofileerde kozijnen, de paneeldeuren en de stucplafonds. De voorname uitstraling van het gebouw hangt samen met de functie.

4. Gaafheid en herkenbaarheid

Het pand is herkenbaar als uitdrukking van een voornamelijk pastoriegebouw uit de tweede helft van de 19e eeuw. Het object is grotendeels gaaf in hoofdvorm, gevelindeling, materiaalgebruik en detaillering. Het aantal aanpassingen aan het exterieur van het gehele complex is beperkt gebleven, waardoor de oorspronkelijke functie van het complex nog herkenbaar is. In het interieur is de oorspronkelijke indeling grotendeels behouden gebleven.

5. Zeldzaamheid

Vanwege de cultuurhistorische en architectuurhistorische waarden in relatie tot de gaafheid is er sprake van zeldzaamheid op regionaal niveau. Een voormalige pastorie met deze architectonische uitstraling is een zeldzaam geworden type.

Bronnen

- Bremer, J.T., De Doopsgezinde Gemeente op Wieringen in de 18e en 19e eeuw
- BügelHajema adviseurs, Bestemmingsplan Hippolytushoef, 2013;
- Provincie Noord-Holland, 'Wieringen - Wieringermeer', Leidraad Landschap & Cultuurhistorie, 2018;
- Historische Vereniging Wieringen, <https://historischwieringen.nl/>

Foto van de pastorie in aanbouw: privébezit familie

Overige historische foto's: Beeldbank Historisch Wieringen

Alle overige afbeeldingen: MOOI Noord-Holland

Colofon

opdrachtgever gemeente Hollands Kroon

datum onderzoek: 6 mei 2022

datum beschrijving: 24 juni 2022

opgesteld door: MOOI Noord-Holland, Renee Stroomer MA

Tot het hierboven omschreven monument behoort al hetgeen door bestemming of anderszins rechtens onroerend is.